

KEŞANLI ALİ DESTANI

Haldun Taner (İstanbul, 16 Mart 1915 - 7 Mayıs 1986) Matbaa-i Âmire müdürü Hâmid Bey anne tarafından büyükbabası, Meclis-i Mebusan İstanbul milletvekili ve Darülfünun devletler hukuku profesörü Ahmet Selahattin Bey babasıdır. Çemberlitaş'ta dünyaya gelen Taner, beş yaşında babasını kaybetti. Galatasaray Lisesi'nde okudu (1935). Heidelberg Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi'ndeki öğrenimini (1935-38) ağır bir tüberküloza yakalanması nedeniyle yarıda bırakıp İstanbul'a döndükten sonra Ankara Radyosu için skeçler yazmaya başladı. İÜ Alman Filolojisi'ni bitirdi (1950), Sanat Tarihi Bölümü'nde asistan oldu. 1954'te ilk evliliğini yaptı ve *Oyun* dergisini çıkardı. Viyana Üniversitesi'nde Prof. Kindermann'ın yanında felsefe ve tiyatro okudu. Max Reinhardt Tiyatro Akademisi'nde eğitim gördü (1955-57). İÜ, Gazetecilik Enstitüsü, İGSA ve LCC'de tiyatro ve dramaturji dersleri verdi. Devekuşu Kabare Tiyatrosu, Bizim Tiyatro ve TEF Kabare'yi kurdu. Türkiye'deki epik tiyatronun ilk örneği sayılan *Keşanlı Ali Destanı* ile dünyaya açıldı. Bütün bu çalışmalarıyla bir Haldun Taner Tiyatrosu ekolü oluşturdu. "Tuş" adlı öyküsü (1955) ve *Keşanlı Ali Destanı* oyunu aynı adlarla filme alındı. "Devekuşuna Mektuplar" başlıklı yazılarına *Tercüman*'da (1955-60) başladı, "Pazar Sohbetleri" başlığıyla *Milliyet*'te (Mart 1974 - Mayıs 1986) sürdürdü. 9 Ocak 1976'da ikinci evliliğini yaptı.

1953'te *New York Herald Tribune* ile *Yeni İstanbul* gazetelerinin düzenlediği uluslararası bir yarışmada "Şişhane'ye Yağmur Yağmıyordu" öyküsüyle birinci oldu. Sait Faik Hikâye Armağanı'nın ilkinin *On İkiye Bir Var* ile kazandı. *Sancho'nun Sabah Yürüyüşü* ile Uluslararası Bordighera Mizah Hikâyeleri Ödülü'nü, *Milliyet*'teki köşe yazılarıyla Gazeteciler Cemiyeti Fıkra Ödülü'nü (iki kez), *Yalıda Sabah* ile 1983 Sedat Simavi Edebiyat Ödülü'nü aldı. 1987'den beri Haldun Taner Öykü Ödülü verilmekte. İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun Kadıköy Sahnesi'ne (1988) ve Cadebostan'da bir sokağa adı verildi. Türkiye'de tiyatronun bir 'bilim dalı' olmasında etkili olan ve 2012 yılında İstanbul Üniversitesi Haldun Taner Tiyatro Uygulama ve Araştırma Merkezi'ne adı verilen Taner'in bütün yapıtları 100. doğum yıldönümü olan 2015'ten beri Yapı Kredi Yayınları tarafından yayımlanmakta. Mart 2018'de ise Kadıköy Belediyesi tarafından Haldun Taner Müze Evi açıldı.

Kitapları

Öykü: *Yaşasın Demokrasi*, 1949; *Tuş*, 1951; *Şişhane'ye Yağmur Yağmıyordu*, 1953; *Ayışığında "Çalışkur"*, 1954; *On İkiye Bir Var*, 1954; *Konçinalar (Şişhane'ye Yağmur Yağmıyordu: On İkiye Bir Var'dan seçmeler)*, 1967; *Sancho'nun Sabah Yürüyüşü*, 1969; *Yalıda Sabah*, 1983.

Tiyatro: *Günün Adamı*, 1952 (1961'de sahnelendi); *Dışardakiler*, 1957; *...Ve Değirmen Dönerdi*, 1958; *Fazilet Eczanesi*, 1960; *Lütfen Dokunmayın*, 1961; *Keşanlı Ali Destanı*, *Gözlerimi Kaparım Vazifemi Yaparım*, 1964; *Eşeğin Gölgesi*, 1965; *Zilli Zarife*, 1966; *Vatan Kurtaran Şaban*, 1967; *Sersem Kocanın Kurnaz Karısı*, 1969; *Ayışığında Şamata*, 1977; *Huzur Çıkmazı* (1962'de sahnelendi; haz. Demet Taner) 2021. **Kabare:** *Bu Şehir-i İstanbul ki...*, 1962; *Dün... Bugün*, 1972; *Mevzumuz Aşk ü Sevda Dekorumuz Deniz Derya, Yar Bana Bir Eğlence*, 1973; *Hayırdır İnşallah*, 1979. **Kolektif kabareler:** *Astronot Niyazi*, 1970; *Ha Bu Diyar*, 1971; *Dev Aynası*, 1973; *Haneler*, 1974; *Yalan Dünya, Çıktık Açık Alınla*, 1977; *Kapılar*, 1981. **Radyo oyunu:** *Haldun Taner'in Timsahı*, (haz. S. Erez: D. Taner) 2008. **Düzyazı:** *Devekuşuna Mektuplar 1*, 1960 (sonradan *Önce İnsan* adıyla); *Devekuşuna Mektuplar 2*, 1977 (sonradan *Yaz Boz Tahtası* adıyla); *Ölürse Ten Ölür Canlar Ölesi Değil: Portreler*, 1978; *Hak Dostum Diye Başlayalım Söze*, 1978; *Düşsem Yollara Yollara*, 1979; *Çok Güzelsin Gitme Dur*, 1983; *Berlin Mektupları*, 1984; *Koyma Akıl, Oyma Akıl*, 1985; *Çocuklar İçin Mitoloji*, 2019, *Zamanın Getirdiği Perspektifler: Dünya Edebiyatı ve Edebiyatçıları*, (haz. Tuncay Birkan) 2022, *Tek İnsanın Değeri*, (haz. Tuncay Birkan) 2023.

Haldun Taner'in
YKY'deki kitapları:

- Koyma Akıl, Oyma Akıl (2015)
Şişhane'ye Yağmur Yağıyordu (2015)
Keşanlı Ali Destanı (2015)
Sersem Kocanın Kurnaz Karısı (2015)
Yalıda Sabah (2015)
Çok Güzelsin Gitme Dur (2015)
Gözlerimi Kapatırım Vazifemi Yaparım (2015)
Ayışığında "Çalışkur" (2015)
On İkiye Bir Var (2015)
Sancho'nun Sabah Yürüyüşü (2015)
Ölürse Ten Ölür Canlar Ölesi Değil (2016)
Fazilet Eczanesi (2016)
Yaşasın Demokrasi (2016)
Tuş (2016)
Ayışığında Şamata (2016)
Vatan Kurtaran Şaban (2016)
...Ve Değirmen Dönerdi / Lütfen Dokunmayın (2016)
Devekuşuna Mektuplar-1: Önce İnsan (2016)
Berlin Mektupları (2017)
Günün Adamı / Dışardakiler (2017)
Eşegin Gölgesi (2017)
Devekuşuna Mektuplar-2: Yaz Boz Tahtası (2017)
Haldun Taner'in Timsahı (Selçuk Erez-Demet Taner) (2017)
Hak Dostum Diye Başlayalım Söze (2017)
Konçınalar: 50. yıl özel baskısı (2017)
Düşsem Yollara Yollara (2019)
Huzur Çıkmazı (haz. Demet Taner, 2021)
Zamanın Getirdiği Perspektifler:
Dünya Edebiyatı ve Edebiyatçıları (haz. Tuncay Birkan, 2022)
Tek İnsanın Değeri (haz. Tuncay Birkan, 2023)
Keşanlı Ali Destanı: 60. yıl özel baskısı (2024)

Doğın Kardeş:

- Küçük Harfli Mutluluklar: Seçme Öyküler
(haz. Murat Yalçın, 2016)
Mitoloji (2019)

HALDUN TANER

Keşanlı Ali Destanı

OYUN

YAPI KREDİ YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

Yazarın Önsözü • 7

Keşanlı Ali Destanı

Birinci Bölüm • 15

İkinci Bölüm • 79

Arşiv

Gala • 123

Sahnelerde • 125

Basında • 126

Anılarda • 143

Fotoğraflarda • 155

Yazarın Önsözü

1960'larda Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin çağrılısı olarak, Tiyatro Enstitüsü'nde konuk hoca sanıyla dersler verirdim. Bunun için her ayın son haftası gider, Ankara'da kalır, sonra İstanbul'daki fakülteme dönerdim.

Altındağ'la ahbaplığım o tarihte başladı. Çoğu akşamlarım ve gecelerim orada geçti. Gün geçtikçe onlarla övür oldum. Gecekondu dünyasında geçecek bir oyun tasarlamaya da işte, o tarihte başladım. Konu ne kadar bizdense, oyunun üslubu da o kadar bizden olsun istiyordum.

1960'ta *Lütfen Dokunmayın*'da kısmen ilk denemesini yaptığım epik unsuru, bu oyunda tüm dramatik dokuya yaymayı, bunun için de geleneksel tiyatromuzun anti-illüzyonist ve göstermeci öğelerinden azami surette yararlanmayı kurdum.

Oyunun yazımı, araya bir hastalık ve ameliyat da girdiğinden, bir buçuk yıl sürdü.

O dönemde Felsefe Bölümü'nün en yetenekli öğrencilerinden biri olan ama müzisyen cevherini henüz pek az kişinin bildiği Yalçın Tura'ya bir gün vapurda rastladım. Projemi açtım. Bu üsluba uygun bir müziği, en iyi onun yapacağına inanıyordum. İlk heyecanlandı. Hemen işe koyuldu. Ne var ki, müziği tamamlayabilmesi bir yılı aldı.

Oyun, 1963 sonunda bitmişti. Önce İstanbul Operası'na verdik. Sonra Devlet Tiyatrosu'na... İlle müziğin zengin bir aranjmanını öneriyorlardı. Bense, bu haliyle kalmasında direndim. Uzlaşamadık. Daha sonra, Gülriz Sururi istekli çıktı. İlk okuduğumda ekip heyecanlandı. Engin Cezzar, "Biz bu oyunu dünya sahnelerine uçururuz" dedi. İki buçuk ay titiz bir provadan sonra, *Keşanlı Ali Destanı* 31 Mart 1964 gecesini Türk

seyircisinin önüne çıktı. Oyun bittikten sonra perde alkıştan kapanmak bilmiyordu.

Bu başarıda, bestecinin, rejisörün, dekoratörün, ışıkçının, kostümcünün, 42 sanatçı ve teknisyenin ayrı ayrı her birinin elbirliği ve anlayışlı uyumunun, en az yazar kadar, eşit payı vardı.

“Keşanlı” o tarihten sonra bir “tiyatro olayı” oldu. Türkiye’de 130 defa oynandı. Engin Cezzar’ın kehanetini de doğru çıkardı. Dünya sahnelerine sıçradı. Yabancı dillere çevrildi. İngiltere’de, Almanya’da, Lübnan’da, Çekoslovakya’da, Macaristan’da, Yugoslavya’da, toplam 342 kere oynandı.

Her yerde aynı coşkuyu yaratıyordu. İster Türk, ister İngiliz, ister Çek, Alman, Macar, Lübnanlı, Yugoslav olsun, demek ki, hep anlayışlı ellere düşmüştü.

Yazar olarak en büyük şansım da bu oldu.

Burada cümlesine teşekkürü borç bilirim.

İstanbul, 4 Temmuz 1983

Oyunun 1964'teki ilk baskısının kapağı.

Keşanlı Ali Destanı

(Oyun, 2 Bölüm, 14 Tablo)

Kiřiler

HİDAYET
ŞERİF ABLA
İZMARİT NURİ
HAFİZE
TEMEL
DERVİŞ DAYI
BEŞVAKİT NİYAZI
ŞİŞMAN POLİŐ
ZİLHA
ZAYIF POLİŐ
ÇAKAL RÜSTEM
TEKE KÂZİM
KÜRT SABRİ
SİPSİ SELİM
LUTFİYE
RESMİYE
RAZİYE
ALİ
GAZETECİ
İHYA ONARAN
SARHOŐ RASİH
FİLİZ ONARAN
ŐOFÖR

MADAM OLGA
PROFESÖR
BÜLENT ONARAN
YAŐLI KADIN
POLİTİKACI
SUHANDAN GÜLPERİ
DAVUT DALTABAN
DÜRDANE DALTABAN
KÂZİM KALTABAN
KÂMİLE KALTABAN
DUZİŐE DÜZTABAN
ŐAKİR ŐAKLABAN
ŐAHİNDE ŐAKLABAN
NEVVARE
TARÇİNİZADE AHSEN
MANYAK CAFER
1. KONDULU
2. KONDULU
3. KONDULU
4. KONDULU
5. KONDULU
6. KONDULU
7. KONDULU

Birinci Bölüm

Takdim

Giriş müziği.

Dekor:

Ön perdenin önü. Ön perdeyi yırtık çuvallar gerili bir paravana yahut ipe dizilmiş fanilalar, uzun konçlu donlar teşkil edebilir. Sahne alınlığında Projeksiyon ekranı. Giriş müziği biter bitmez, salonun arka kapısından Hidayet girer. Projektör ona döner. Hidayet raşitik, kambur bir çocuktur. Elinde kaba kâğıda basılmış resimli şarkı metinleri vardır. Dilenci edası ve makamsız sesiyle şarkı söyleyerek sahneye doğru ilerler, bu metinleri iki üç seyirciye uzatır.

HİDAYET: Yeni çıkan şarkılar. Akasyanın Dalları, Zalim Güzel Öldür Beni... Gözlerinin Engininde. Yeni çıkan şarkılar var: Sinekli Dağın Efesi Keşanlı Ali Destanı var.

(Projektörün ışığı Hidayet'i salonu geçiş süresince izlemiştir. Hidayet son sözleri sahnenin merdivenlerini çıkarken söyler. Orada durur, destanın ilk dörtlüklerini okumaya başlar.)

Morgol gömlek giyerdi
Gümüş köstek takardı
Hafif şehla bakardı
Yaktı mı kalpten yakardı

Kaşta bıçak yarası
Yüzde Halep çıbanı
Kurşun yemiş ayağı
Belli belirsiz aksardı

Projeksiyon:

Ali'nin Hapishane Arşivinden Büyütülmüş, Üstü Dosya Numaralı ve Damgalı, Önden ve Profil İki Portresi.

ŞERİF: *(Paravanın arkasından çıkıp ön sahneye gelir. Seyircilere)*

Hoş dostum diye başlayım söze
Hoş olsun beyler kıssamız size
Şu suret Keşanlı Ali'yi gösterir
Destanı var işte her yerde söylenir
Gel gör bakalım neymiş bu destan
On beş fasılda edelim beyan.

(Koroyu teşkil eden İzmirli Nuri, İstidacı Derviş, Bileyci Temel, Hafize, Hamal Niyazi, her biri mesleklerinin aksesuarı olan boya sandığı, eski model istidacı daktilosu, bileyci tekerleği, hamal semeri sırtlarında olarak perde önüne dizilirler. Koronun çapaçul ve döküntü bir hali vardır.)

KORO:

Edelim meclise bir kıssa beyan
Kıssadan hisse ala arif olan

Projeksiyon:

Takdim...

(Koroyu teşkil edenler birer birer kendilerini takdim ederler.)

NURİ:

Adım Nuri
Nam-ı diğer İzmirli
Keşanlıyım
Ali'nin memleketlisi
On parmağında on marifet
Bir eser, gazta satarım

Bir eser, kundura boyarım
İşsiz kalınca
Her bir işi yaparım
Musluk tamir ederim
Lâğım temizlerim
Otomobil yıkarım
Köpek gezdiririm
Çocuk bakarım
Çocuk yoksa (*Göz kırpar.*)
Evelallah
Onu bile yaparım

HAFİZE: (*İri memelerinden birini kavrar.*)

Kırım ineğinden gürdür sütüm
Şehre iner süt satarım
Adım Hafize
Ben sütnineyim

TEMEL:

Çeşme başı dalaşı
Karı kızan dalgası
Arsa duvar kavgası
Eeyi bıçaak bileriim

DERVİŞ:

Bana derler Derviş Dayı
Bütün sermiyem şu kutu
(*Daktiloyu gösterir.*)
Mevzuatı kanunları benden sor
Adliyenin orda beklerim
Adi sıra mektubu yetmiş beşe
İstidayı üç kâğıda yazarım

HİDAYET:

Benim adım Hidayet
Sinekli'de doğmuşum
İlkokulu üçe kadar okudum
Yeni Hayat satarım
Yeni çıkan şarkıları
Sineklidağ'ın efesi
Keşanlı Ali Destanı'nı satarım.

NİYAZI:

Ben hamalım
Adım Beşvakit Niyazi
Soyadım Sefer
Yedi çocuk
Karım, bacım
Kaynanam
Hepsinin rızkı
Şu iple semer

ŞERİF:

Bana derler Şerif Abla
Üç kapıda helalar var ya
Anladın değil mi nenin nesi
Yüz numara mütevellisi
He ya helacıyız
Böyle yazılmış yazımız
Herkes pisler biz yıkarız
Yol ağzıdır uğrak yeri
Kondulusu şehirlisi
Hele soğuk havada
Fazla olur müşterisi
Lüküs kamara da var
Alafranga

Yolun düşerse buyur
Bekleriz ha

ŞIŞMAN POLİS: (*Kenardan düüdüük çalarak gelir.*)

Bana şişman polis derler
Ben nizamın bekçisi
Kol gezerim mahle sokak
Miting mi var, grev mi var
Kongre mi toplanıyor bir yerde
Hepsi kitaba uymalı
Burda oyun oynanıyorsa söz misali
Adam gibi bir oyun olmalı
Yani hissi olmalı
Milli olmalı
Hamasi, vatani, ahlaki, inzibati olmalı
Sonunda vatandaşa bir ders-i ibret çıkmalı
Yazar tıraşı kesip
Diyeceğini kısa yoldan dimeli
Perde gece yasağından
Bir saat önce inmeli

KORO:

Sineklidağ burası
Şehre tepeden bakar
Ama şehir ırakta
Masallardaki kadar

Her cins insan var burada
Çalışkanı tembeli
Dört bucaktan gelmişler
Hırlı hırsız serseri

Lazı Kürdü Pomağı
Maraşlısı Vanlısı
Erzincanlı Kemahlı
Hepsi kader yoldaşı

TEMEL:

Te şurası bizim ev
Kontrplak dört duvar
Bir kapı üç pencere
Tenekeden damı var

NURİ:

Bir yanımız mezbele
Bir yanımız yokuş yar
Önümüzden sel gibi
Şır şır akar lağımlar

KORO:

Devlet bizlen uğraşır
Polis bizlen hırlaşır
Ağalar leş kargası
Sus parası sızdırır

HİDAYET:

Sabah olur gün doğar
Işır yosun kayalar
Horoz öter çöplükte
Herkes düşer yollara

DERVİŞ:

Biri hamal kalaycı
Biri süfli dilenci
Biri kıpti macuncu
Helvacı ya köfteci

HAFİZE:

Kızlar çoğu hizmetçi

Ya giderler tütüne

(Bir kız kırılarak geçer, çorabını çeker, rujunu tazeler.)

Yoldan çıkan da olur

Günahları boynuna

NİYAZI:

İşsiz çoğu erkekler

Kahvelerde pinekler

Irgat olur bazısı

Amelelik ederler

KORO:

Sineklidağ burası

Şehre tepeden bakar

Ama şehir ırakta

Masallardaki kadar

Tablo: 1

Projeksiyon:

Horozu Çok Olan Köyde Sabah Erken Olurmuş. Sineklidağ'da Anarşi Devri: Sefalet, Rezalet, Cinayet.

Dekor:

Üç kapıda helaların iç avlusu. Arka cephede helalar. Erkekler 00, Kadınlar 00 yazılı. Helaların ön tarafı bir çeşit bahçe gibidir. Şerif Hanım burada kırık saksılar, hatta oturak içinde sardunyalar yetiştirmiştir. Erkekler kısmının duvarında bir para makinesi. Arkada gelip geçen otobüs, otomobil gürültüsü. İzmarit, boya sandığının başında sigara içer. Zilha, kadınlar kısmı önünde küçük bir iskemleye çömelmiş, ağızında çiklet, ayağında terlikler, koskocaman açtığı günlük bir gazetenin iç sahifelerini okumaya çalışmaktadır. Şerif Abla, ayağında takunyalara, erkekler kısmında bir kabinin kapısını açık bırakmış içerisini temizlemektedir.

ŞERİF: İçleri çıksın taharetsiz musibetler. (Bir kova su alıp boca ederek) Marifetlerini ortaya bırakıp gidiyorlar.

ZİLHA: (Gazetenin arkasından) Kraliçe Süreyya İtalya'da bir kontun yanında fink atıyormuş.

NURİ: Şah nafakasını keserse anlar gününü.

ZİLHA: Canı sağ olsun, iyi varmış da yapmış. İnsan dünyaya bir kerem geliyor. Mekadiri bilse idi o da. (Burnunu çeker.) Ben de olsam inadımdan öyle yapardım.

(Şişman Polis'le Zayıf Polis girerler. Şişman terini siler. Palaskasını çıkarır. Zayıf Polis buranın yabancısidir. Etrafına bakınır. Erkekler kısmı kabinlerinden birinde Niyazi gazel okumaktadır.)